

Üliõpilaste Leht

Nr. 5

1916

III. aastakäik

J. Mällo trükk

Tartus.

Sisu:

1. K. Preisberg. Õigusenõudelisest hingeelust, hääsüdamlikkusest ja kohtutest 113
2. H. Visnapuu. Üliõpilaskond ja emakeel. Esimene kiri 119
3. K. Reita v. Põlevast küsimusest 125
4. V. Ernits. Vastuseks V. Neggole 132
5. P. Mäggi. Peetrlinna Eesti üliõpilaste organisatsioonide vahekorra-st 135

Organisatsioonid.

6. EÜS:i tegevuse ülevaade 1915 II — 1916 I. 138
7. A. L. Tartu Eesti üliõpilaste meeskoor 140

Uäiksed teated.

- Ülikooli lõpetanud 142
- Sõjaväes 142
- Cand. theol. et hist. Olaf Sild 144

ÜLIÕPILASTE LEHT.

EESTI EDUMEELISTE ÜLIÕPILASTE
☐ ☐ HAALEKANDJA. ☐ ☐

Nr. 5.

Tartus, oktober.

1916.

Õigusenõudelisest hingeelust, hääsüdamlikkusest ja kohtutest.

Tihtigi tuleb kokku pörgata meie üliõpilaskonnas vaatega üliõpilaskonna kohtute ja kohtupidamise viiside kui ajast ja arust läinud jätiste pääle.

Nii kuulub iseäranis Peetrilinna poolt põhjusemõttelikka vastuvaidlusi nende aluste vastu, millede põhjal korraldada on tahetud meie üliõpilaskonnas kokkupõrgete likvideerimist.

Leitakse, et kokkupõrkeid iseenesest vaja ei oleks ja et hää tahtmise juures nendest ka lihtsamalt võimalik olevat üle saada.

Paistab, nagu ei oleks see seisukoht kõige oma hääsüdamlikkuse pääle vaatamata siiski mitte küllalt elu ja tema tarvete järele mõõdetud. Paistab koguni, nagu oleks kahest seisukohast ekslik.

Kõige päält on siin ära segatud teoreetiline ja teleoloogiline vaatlusviis.

Sest vähe on sellega üteldud, kui meie ühe nähtuse, nagu seda kokkupõrked on, mitte-mõistlikuks deklareerime: ega nemad selle pärast veel olematuks ei saa.

Nemad on olemas nii kaua, kui meie üliõpilaskond ja terve inimkond selle hingeelu juures püsib, mis temas senni kujunenud. Mõistlikud ehk mõistmata, aga nad on faktid, millega meie ühise töö korraldamise juures peab rehkendama.

Või ei ole Peetrilinnas niisuguseid faktisid olnud? Või ei ähvarda nad enam tulevikku? Tartu inimesel jääb aga pärast ju tuajamist Peetrilinna kaasvõitlejatega tihtigi mulje; nagu oleks j u s t s ä ä l vastastikkune arusaamatus erjorganisatsioonidesse kuu-

luvate kaasvõitlejate vahel kaugelt mõjuvam, kui Tartus, ja nagu peaks see latent võõristus, kui sellega ainult tõsi taga, lähematel kokkupuutumistel tingimata akuutselt avalduma . . .

Või ei ole Peetrilinna üliõpilaste poolt iseäranis mõne aasta eest tegusid avalikkuse ette tulnud, millede kohta iga üliõpilaskonda kuuluv põnevusega seisukoha võtmist on oodanud? . . .

Või ei ole isegi säälsed organisatsioonide avalikud kirjad ajalehtedes vahel momentisid sisaldanud, mis erku õigusetunnet nerveerivad? . . .

Ei, kui terve Eesti üliõpilaskond ennast ühise koguna peab tunda võima, siis peab ka iga üks teadma, mida meie igalt ühelt nõuda tohime ja kuidas meie nende püüdmiste vastu eksijat võime Eesti üliõpilasele kohase teguviisi juure tagasi kutsuda! . . .

Kui meile aga üliõpilaskonnas mitte ükski inglinäod vastu ei naerata, siis järgneb asjaliku jutu juures siit küsimus, kuidas koostöötamist nõnda korraldada, et paratamatud arusaamatused ja kokkupõrked ei pääseks tervet ettevõtet nurja ajama.

Teiseks, ei saa ka õigeks pidada seda „lihtsamat“ ja „hääsüdamlikku“ ülesaamist kokkupõrgetest, mida mõned opponendid ideaaliks näivad pidavad.

Ei või ju salata, et Jeesuse moraal pahanduste kannatliku ärakandmise asjus iseenesest kõrge moraal on. Ühe kõrvalopsu järel ka teine põsk kannatlikult hoobile vastu sirutada, see on ju pilt, mis teataval juhtumisel lüüasaaja poolt kõrget üleolekut, kõrget heroismi laseb oletada . . . Ei puudu ju ka oma ilu L. Tolstoi sõnadel kurjuse äravõitmisest sulatava häduse läbi, niisama nagu ka mõnedel anarhistliku tuleviku kujutustel . . .

Kuid teiselt poolt õpetab meid ju jälle terve inimesesoo käekäik, et kultuurainimene palja moraal (puhtimperatiivse eetika) alusel oma inimeseväärilist elu korraldada pole saanud, ega ka vist nalgi ei saa.

Terve, eluvõimeline ühiskond ja kultuurainimese loomulik hingeelu nõuab veel teist normeerivat tegurit: õigusenõudelist hingeelu, õigust (imperatiiv-attributiivist eetikat).

Ei ole veel küllalt sellest, et inimene oma sisemises tungi tunneb õige ja hää eluviisi järele, s. o. moraalist imperatiivi, tema peab eri-kordadel oma hinge põhjas ära tundma, et teistel õigus on niisugust eluviisi temalt nõuda ja et ka temal õigus on teistelt sedasama nõuda, s. on, peab läbi elama õiguslise momendi, attributiivse imperatiivi.

Küllalt on ju sellest õpetatud ja kirjutatud, kuidas ühekülgne moraalne hingeelu — ilma kaasaskäiva õiguslise hingeeluta — paratamata corrumpeerib.

Kui inimene ikka ainult tunneb oma kohustust hää olla, ilma et ta seal juures ära tunneks seda, et temal õigus on ka midagi nõuda, nõuda, et ka tema vastu hää oldaks, siis kujuneb nõudmise jõuta hingelaad, mis küll suudab kannatada ja kannatada, mis aga võimeline pole ilmaseades tarvilikka ümbermahutusi korda saatma. Tuletatagu ainult meele kas või seda, mida Henry George teatavate liialdustega oma avalikus kirjas paavst Leo XIII-dale viimase töölistesõbralise ringkirja puhul ette heidab, sest et temale paistab, nagu võiks selle ringkirja tagajärjel „õigus“ tumeneda ja „häätegude udu“ südametunnistusi vaigistama pääseda . . .

Õiguse tunne ühiselus on esimese tähtsusega tegur. Ainult säääl, kus maksva korra õiglusetus ära on tuntud, tekib paisu taga jõud. Mitte huvid ei pane inimesehulkasid liikuma parema korra poole, sest huvid on antagonistlises ilmakorras vastolus juba selle järgu algusest. Ainult säält maalt, kus ära tuntakse olukorra õiglusetus, kus janu algab õiguse järele, säääl tekivad paranduse katsed, seda tormilisemad, mida suurem õiglusetus. Kuid ka väljaspool „ilmaparanduse“ piirisid, lihtsas ühiskondlikus elus, on õiguslise momendi tähtsus vastuvaidlemata.

Meie näeme, kuidas „väike“ inimene „suureks“ sirgub, kui temal erk õiglusetunne on ja kui tema selle eest välja astub.

Õiguslise hingeelu põlevus on fakt, mis inimesi lähendab teineteisele ja nende väärtust teine teise juures tõstab.

Teiselt poolt näeme, kuidas oma õigustest loobumine inimesehulkasid alla viib sinna seisukorda, kus neid põlastusega „orjahingedeks“ nimetatakse.

Edasi näeme, kuidas majandusline hääkäik ja kultuuriline arenemise-aste, kuidas ka kodanikkude ettevõtlikkus ja isetegevus lahutamata on ühendatud õiguslise korra ja seaduslikkuse maksmata pääsemisega. Laiemas publikumis kui ka mõnedes eetika õpetustes on viisiks õiguse kui moraali kõrval alamal seisva eetilise teisendi pääle vaadata.

Lähem vaatlus peaks aga kinnitama, et moraalil (imperatiivsel eetikal) ja õigusel (imperatiiv-atributiivsel eetikal) oma eri ülesanne on inimlikus seltskonnas, ja et kultuurainimise terve ja loomulik iseloom mõlemaid eetilisi läbielamisi eeldab.

Nii kõrge kui ka moraal (puht-imperatiivne, — paljas kohustusline läbielamine, ilma et see seotud oleks meie teadvuses kellegi õigustatusega, — *obligatio libera*) iseenesest ei ole, ei suuda tema alusel siiski kujuneda terve eetika, kui sellel teine baasis puudub — õigus (nõudmist võimaldav eetika, — meie ehk teiste kohustus, mida läbielame kui „võlga“ kellegi vastu — *obligatio attributa, acquisita*) Mutatis mutandis maksab see aga ka meie kohta.

Kui meie aga seda tunnistame, siis peame loobuma lootustest kõiki hääd ainult „hääsüdamlikkuse“ kaudu kätte saada ja peame oma läbikäimistel aukoha ka nõudelsele hingeelule andma.

Kui meie aga õiguslist hingeelu tunnistame, siis peame tema võtma kõige tema lõkkava põnevusega, tema odioos-repressiivse tendentsiga ja viimasest järgneva normide ja foorumite loomise tarbega.

Veel rohkem! Me ei tohi ainult õiglusetunnet sallida, vaid peame tema põlevust oma kaasvõitlejate keskel tõstma, peame seda gatsema ja ihkama.

Tuleviku Eesti tarvitseb mehi, kes oskavad ja julgevad õiguse, ka oma kodaniku ja inimese õiguse — eest seista kõik koos ja iga üks üksikult.

Seista õiguse eest väljaspoole, aga ka õiguse eest oma keskel . . . Nendel kaalumistel ei tohiks küll „hääsüdamlikust ülesaamisest“ voorust teha. Muidugi aitab ju suguvennalik solidariteet tähtsusetu vahejuhtumistest üle. Kuid on küllalt olnud ja saab ka tulevikus olema juhtumisi, kus kõik „hääsüdamlikkus“ oma mädarahuga kurjast on.

Sääl peab õiglusetunne põlema!

* * *

Kui meie nüüd aga kõiki alla neelda ja kõigiga leppida ei tohi ega suuda omavahelises läbikäimises, siis peame küsima, mis sugune foorum meile oma õiguse maksmata panemisel arvesse tohib tulla. Siin tuleks jaotada kahte liiki nähtused, nagu ka meie senine praksis kahesuguste õiguse-tülide juure on viinud: ühelt-poolt organisatsiooni määruste ja põhjasmõtete rikkumine ja teiselt poolt teatava kaasvõitleja sisemise enesevärtuse haavamine, mis temal kas isikuna ehk Eesti üliõpilasena.

Selge on ju, et esimese laadilisi õigusetülisid ainult oma foorum lahendada võib.

Haavamiste korral näidatakse ülikooli distsiplinaar kohtu poole.

Jah, aga suur osa meie üliõpilastest ei olegi akademistid (sõna paremas mõttes), kui just autonomistid. Seega oleks suure osa üliõpilaste seisukohalt distsiplinaar kohtu pääle näitamisele vastatud.

Nii tuleks ikkagi ka „autülide“ lahenduseks foorum au- ehk vahekohtuna luua.

Selle järele, mis üteldud õigusenõudelise hingelaadi väärtusest, ei tohiks ka vahe-ehk aukohtu tarve iseäraldi põhjendust nõuda.

On ju selge, et kultuuralikus seltskonnas inimene ja tema sisemine eneseväärtus ikka rohkem ja rohkem kaitsset leiab. On aga ka selge, et meie avalikus elus kui ka üliõpilaskonnas küllalt inimese autunde vastu patustatakse.

Mida ergem aga haavatu õigusline hingeelu ja mida kõrgemal haavaja vaimliselt, seda valusam tunduvad hoobid ja pisted, mis sugugi ainult joogilaual ei saja.

Inimene peab meil oma sisemist eneseväärtust kaitseda tohtima, seda enam, et meie ju kõik teine teist nõnda ütelda üheväärtuslisteks peame pidama.

Üheväärtuslisteks jällegi mitte mingi akademistide või paremlaste koguna, vaid ühesuguse õiguslise tundelikkuse poolest.

Inimene, kes oma arenemise poolest meist madalam, ei suuda ja üleüldse kellegi väärtust tõsiselt haavata; küll aga inimene, kes samal astmel ehk kõrgemal.

Kaasvõitlejad, kes tähelepanelikult liikunud meie üliõpilaskonnas, on muidugi tihti tähele pannud, mis piinlikka seisukordi senni tihti selle läbi on tekkinud, et meie üliõpilaskond küllalt ühtlast „au-mõistet“ pole loonud. Kui mitme linna kaasvõitlejad koos viibivad, siis tekib tihtigi piinlikka vaikimisi, kus ei teata, mis nüüd õige vastata või teha. Harilikult saadakse sellest „hääsüdamikult“ üle, aga nende ridade kirjutajal on sääli juures tihti tundmus olnud, nagu jääks asjaosalistel sellest õige segased tundmused, isegi teatav kõrkus vahel. Kaasvõitlejad, kellel „silma“, on sama kõnelnud.

Formuleerime siis ometi ühised alused, ja igaüks saab vabad käed ja kindla aluse!

Kuid mitte ainult isikliku eneseväärtuse kaitsmine ei nõua autonoomist au- ehk vahekohtu. Kui meie ühise koguna tahame elada, siis peab igal ühel võimalus olema ka iga oma kaasvõitlejat võimalikkude alaväärtusliste tegude puhul, mis Eesti üliõpilase nime alandavad, vastust andma sundida. Ainult siis võib juttu olla solidariteedist, kui kõik kandvad vastutust . . .

Mis nüüd puutub määruste ja põhjused rikkumisesse teatavas organisatsioonis, siis on see ju iga organisatsiooni enese asi esimeses jões. Ei tohi aga mitte unustada, et meie üliõpilaskonna asutused ja asjaajamise viisid juba ammu on hakanud laienema üle maa ja rahva.

Aukohut ei pea mitte meie üksi ega meie vilistlased — (tähendab, õieti ei peagi ju meie seda alati!), vaid vahekohtu teel õiendavad juba kontrollassistendid oma kokkupõrkeid ühisustega, niisama on ka tarvitajate ühisused sellele teele astunud kui ka maategelased.

See nähtus, et meie korralduse printsiibid võimalised on laienema, kohustab meid ka oma intern asutustes võimalikkuse piirides suurema ühtluse poole tüürima. Kui meie tahame olla see laboratoorium, kus tões ja mängus valmib mingi tulevikupilt, siis peame ikka kohustust tundma ja isegi mõnest pieteedirikkast konservatismi käsust loobuma. Sapienti sat!

Igatahes peaks küll igas üliõpilaskonnas tekkima päale au- ehk vahekohtu mingi foorum, mis korra ja põhjused rikkumist karistab.

Peame meie ometi üliõpilase põlves selle teadmiseni jõudma, et meie eneste tehtud määruste rikkumine meie eneste poolt karistusevääriline on. Igas organisatsioonis, kus elu intensiivsem, tekib ju nii palju õigusetülisid, millede lahendamata jätmise sugugi kasulik ei ole — ei teatavale organisatsioonile ega ka tervele üliõpilaskonnale. On ainult vaja ära oodata, kunni meil rohkem ühisettevõtteid käima saab, ja siis selgub kohe, et a) ametnikkude eksimised, b) ühisettevõtete (abinõude) tarvitamise määrustest kõrvale kaldumised ja c) võimupiiride tülid tulevad.

Siin kerkivad just igas organisatsioonis päevakorra jurisdiktsiooni küsimused. Seda oleks võimalik ette näha!

Ja üldse, kas peaks kergem olema koosolekutel ühte ja teist esimest korda mööda mitu korda valida, kodukorra üle lõpmatuseni vaielda, või aga siis määruste rikkumise harutamiseks kohtuasutust luua?

Või mis kasu on sellest, kui kõik käivad ja murisevad, aga keegi ei kaeba?

Kellel oleks tahtmist niisuguses umbses õhkkonnas liikuda, nagu vulkani otsas?

Parem siis juba luua õhupuhatamiseks aparaat.

Paistab küll, et meie üliõpilaskonna väljakujunenud kohtuasutused sugugi iganenud ja arust läinud korraldused ei ole, vaid et kogu meie arenemisekäik üliõpilaskonnas kui ka seltskonnas neile edaspidi veel suurema tähtsuse annab. Seepärast paistab ka, et kõik vastuvaidlused vahekohtu vastu, ikka rohkem ja rohkem oma jõudu kaotavad. On isegi kindel, et kui meil lähemal ajal suuremat ametliku kohtu reformi ei tule, siis meil seltskond isegi kodanlike nõudmiste asjadega suuremal määral vahekohtu poole pöörab.

Kohtu põhjaneva reformi ettevalmistuseks võib aga ka üliõpilaskond kaasa mõjuda: ühelt poolt omavahelist jurisdiktsiooni praktiseerides, mis laieneb üle maa, ja teiselt poolt T. T. Edend. Kapitali kaudu põhjalikku uurimistööd võimaldades selle kohta, kui palju ametlik kohus oma kohaliku õiguse tundmisega ja kohalike olude ning keelte tundmisega meie õiguslisesse elusse korda loob. Palju langeb esimese instantsi otsustest teises; palju püsib teise instantsi otsustest kassatsiooni instantsis; ja kui võrd identsed on viimased ja kui võrd need, mis identlised, kohalikule õigusele vastavad, see oleks küsimus, mis juba isegi huvitav tohiks olla... Seda enam selle kohtu hingeelu!

* * *

Üleüldse, peaks küsimusi vaatlema enam kontekstis kõigi meie tuleviku sihtidega. Tuhat üliõpilast... See kohustab.

Karl Preisberg.

Üliõpilaskond ja emakeel.

E s i m e n e k i r i.

Seltskondlik kooselamine ettab (paneb ette) igale üksikule liikmele rea kohustusi, mis määravad kitsendama isiku loomusunnist vabaduspüüet. Mida kõrgemale arenemisastmele üksik seltskonna liige jõuab, seda ulatavamad tunneb ta olevat omad kohustused kaaslaste vastu ja mida intelligendim ta, on seda teravamini tunneb ta mittevastavuse kohustuse ja täitmise vahel. Nii laiub kohusetunne isikult perekonda, perekonnalt kogukonda ja kogukonnalt rahvusele, säält inimsusele.

Kui praegusaja inimese enesetäienemine on võimalik ainult rahvuskultuuri raames, siis määravad seega suhted iga üksiku rahvaliikme ja rahvuse vahel. Siin on ahel, mille katkemise järele

üksikud liikmed kaotavad võimaluse tõsisele enesetäienemisele. Siin on ka staadium, milleni jõudes, milleni kasvades iga üksik rahvaliige selle äratundmise saavutab, et rahvuskultuuri õite kuurdumine (südamelehtede ajamine) ja nende puhkemine on omalt poolt tingitud iga üksiku rahvaliikme täienemisest, tema pikemast ehk lühemast edenemisest ja valmimisest. Nii omandab iga üksik rahvaliige iseseisva autonoomilise üksuse tähenduse rahvuskultuurilises arenemises ja sel silmapilgul, mil üksik isik on sellele äratundmisele jõudnud, avanevad talle ta kohustused enese ja oma rahva vastu.

Mida selgemalt üksik isik aru saab, et kohustused rahva vastu on õieti kohustused ta enese sisemise isiku vastu, seda rõõmsama meelega võtab ta oma pääle need kohustused, pidades neid mitte au asjaks, vaid ainulisiks, nagu söömine ja joomine. Ja kas ei peitugi suhteline õnn oma tahtmiste tasakaalustamises seltskonnalt etatud kohustusnõuetega, mis ses suhtes ei määru mitte ristiks ja isiku vabaduse takistuseks, vaid saavad isiku tegujõu kasvatajateks?

Üks rahvuskultuuri suurimist teguritest on kahtlemata keel. See oli meie rahvuse mõtte kõige suurem langemus, mis A. Grenz. teinis leidis oma avaldaja, see oli kõige hirksam vale, mis lausus mees, kes ütles: rahvusele on tähtis v e r i, mitte k e e l. Ja ometi oli see mees ise üks osavimist emakeele tarvitajaist ja ometi oli see mees laulnud kiidulaule emakeelele. Missugune traagikomöödia, missugune hale nali, mis teeb saatus inimesega!

Kuid ka meiepäivsed inimesed on ükskõiksed emakeele vastu; kui nad teda just ei vihka, siis ei ole nende jaoks emakeele küsimust mitte olemas.

Need on inimesed, kes ei ole veel ärganud iseseisvale ja iseteadlikule kultuuri elule ja kel ei ole enesevääruse tunnet; need ei ole veel isikud, nende hingeelu on alles amorfis seisukorras.

Üks neist suuremist kohustusist, mis rahvuslikule kultuuri elule sisemiselt ärganud üliõpilaskond enesele ette peab panema, on kirjakeele korralik äraõppimine ja selle tarvitamine. Huvitus emakeele vastu ongi ju üksikute üliõpilaste juures tõusnud, seda näitab ka PEÜS: i kaaskiri suvisemestri õpiainete sohta. Üksikud üliõpilastest on oma kohuseks võtnud emakeele teoreetilise äraõppimise, silmas pidades see juures ka kõike uuenduslikku, mis ilmub praegusel ajal.

Üldse aga ei oska harilik üliõpilane kirjakeelt mitte. Kõige jämedamad ja elementaarsemad veal esinevad üliõpilaste omavahelises kirjavahetuses, langedes täielise kirjaoskamatuseni, nagu:

palg pro : palk, korder pro : korter, mull pro : mul, lõppu poole pro : lõpu pool, õppetatud pro : õpetatud, iseenndast pro : iseendast; keeueuentajate, põhjused, rikkastamise, käitunud, elementid pro : keeueuendajate, põhjused, rikastamise, käidud, elemendid, nagu viimsed vead kirjutab keegi M. ülikooli mõtteteaduse eradotsent, kes teaduse nimel tuleb ekslikuks seletama praegust keeueuendusliikumist. Mis oleks küll lihtsam kui Jõeveeri grammatik kätte võtta ja säält enne tundma õppida, kuidas kirjutakse „käitunud ja elementid“.

Nõnda sama tulevad ka organisatsioonide vahelises kirjavahetuses olte elementaarsed õigekirjutuse vead, kus nad tõesti peaksid puuduma.

Ka meie üliõpilaste kõnekeel on liig puudulik ja segane. Puhast kirjakeelt kuuleb harva, harilikult kõneleb iga üliõpilane oma kodumurret, mis on painutatud kirjakeele liistule. See kõnekeel on nagu meie linnaharitlastegi oma vigane ja mingi kompromiss kirjakeele ja hulga murrakute vahel. See keel on jumetu, oimetu ja tuhatriinu, sest keegi ei hooli tast, keegi ei tunne tarvet ta välimust kohendada ja teda lasta esineda puhtana ja lugupeetuna; ta on saunanaine, kes võib olla nii nagu ta tahab. Oo, et neil inimestel häbi ei ole esineda oma saunanaiselise keelega! Oo, et nad ei lähe kõrvuni punaseks, kui nad tulevad oma Tuhatriinuga, kelle välimuse pääle nad mingi rõhku ei pane, ja ometi tunnevad nad olevat ennast teravalt puudutatud, kui keegi juhtub mõista andma, et nad on kas Vene või Saksa keeles teinud väikese vea. Missugune mõtete sassi minek, missugune väärtuste ümber hindamine, missugune anormaalne või patoloogiline nähtus! Aga ütles, kellega sa seltsid, siis ütlen, kes sa oled. Aga ütles, missugune on su keel, ja ma ütlen, kes sa ise oled.

Kuid andkem andeks. Et üliõpilaskonna emakeele teoreetiline ja praktiline keeleoskamine enamikus on nõrk, sel on liig suured ja sügavad põhjused. Väliste põhjuste momenti ses keele mitte mõistmises on meil alati toonitatud, sisemiste juures lubatagu mul pikemalt peatada.

Meie ebapolitilised olud on võtnud meilt sundusliku emakeele õpetamise koolidest. Sundusliku emakeele õpetuse aastatest läbi käies oleks tingimata jõutud teatava keele mõistmise normini.

Sunduslik emakeele õpetus oleks seega lihtsastanud asja, ühtlasi kätte andes teatava määra teadmisi, mis oleks võinud saada aluseks põhjalikumale tundma õppimisele ülikooli aastatel.

Kuid sunduslik emakeele õpetamise puudus ei vabanda sugugi meie keele mitteoskamist. Osata on tarvis. See nõue on kategooriline, see nõue ei lõngu, kui seistakse rahvuskultuurilisele platvormile, kui tunnistakse enesetäienemise printsiipi, kui peetakse enesest kui isikust lugu.

Emakeele korralik äraõpp oleks keskkoolis olnud võimalik ka veel neil tingimistel, kui meie seltskond oleks niisugusel arenemise ja enesemääramise astmel olnud, et ta rõhuva paljusega oleks toonitanud emakeele õppimise ilmingimatus, kui meie seltskond ise oleks osanud emakeelt. Niisugusel korral oleks seltskond selle eest muretsenud, et ta noored, veel mitte enese määramisele jõudnud liikmed emakeele ära õpiksid. Vanemad oleks nõudnud, et lapsed emakeelt oleksid õppinud ja õppijad ise oleks tunnud ses iseteadvas õhustikus võimatu olevat mitte õppida. Niisugusel tingimisel oleks seltskond korraldanud korralikud eratunnid keskkoolides ehk kursused väljaspool kooli, kui kooli ülemus oleks asjatuks leidnud Eesti keele õppimise eestlastele. Seltskonna tui-muse, leiguse, saamatuse, arenematuse, iseseisvusele ärkamise ja enesemääramise võimetuse pärast on needgi üksikud katsed kur-susi toime panna inimeste puudusel pidanud nurja minema.

Kunni üliõpilase-aastateni vabandasid need eelpool antud põhjused, kaugemale mitte. Üliõpilase põlves saadakse emakeele mitteoskamise pärast ühes seltskonnaga ise vastutavaks.

Põhjusi seks tuleb otsida kõige päält iseene, siis seltskonna juures.

Siin tuleks meele algatada, mis sai eelpool öeldud isikutest, kellele keele küsimus ühes rahvuslise küsimusega ükskõik on. Üliõpilaskonnas ei olda jõutud veel hingeelulisele kristalliseerumisele, ei ole veel jõutud välja amorfist seisukorrast, siin ei ole kujunenud veel iseloomud, kelle isetunne, kelle eneseväärtuse ja isiklik uhkusetunne oleks kohustanud emakeele äraõpi, mis nii ineeneses, igalühel enese ette, oleks sündinud, leides kohustused enese ja rahva vastu.

Ja võimalusi oleks leitud. Aega oleks olnud, raha oleks olnud ja abinõusid oleks olnud. Sest mille muuga kui hingelise mittevajadusega, mille juured peituvad isiku kujunematuses, mille muuga kui ükskõiksusega, mille muuga kui vaimlise laiskusega tuleb seletada see nähtus, et Jõgeveri ettelugemised on tarvitamatud isegi nende noorte poolt, kelt selts ehk korporatsioon nõuab osavõtmist.

Vähe on neid, kes muid põhjusi võivad ette tuua oma mitte-
käämise põhjenduseks. Need annavad andeks.

Nii viisi vaadatuna omab üliõpilaskond meie seltskonna
tunnused ja ei erine sest, kuna ta peaks vaimlise eliidina moodus-
tama meie aatelisima koonduse.

Kui oma isiku arenematase pärast ei ole jõutud platvormile,
mis esitab teatavad kohustused emakeele õpi asjus, siis on see
süüdi kogu meie seltskonna leigus, ükskõiksus, hoolimatus ja vaim-
line laiskus emakeele vastu, mille kardinaal põhjus seis-
sab tõsise, sügava, kaugemale ulatava ja selginud
patriotismi puuduses.

Kui seltskonnal, kui selle juhtidel sügav patriotism puudub,
kust peaksid siis üliõpilasedki seda ammutama. Ei, see peab õhus
heljuma kui fluid, mida sisse hingatakse igal pool, mis mõjub noor-
tesse kui armastus, kui viin. Ei, see peab olema ülevim joovas-
tus, olles psüükiline tarve, sest et see isiku täienemise poole sihib.

Kõnelemata seltskonna alakihist, kus vegeteeritakse, on ka
meie rahvuslikult mõtleva seltskonna ülikihi isamaa armastus piirita
leige. Patriotismi puudus, selle helevuse äraolu kogu meie elus
ju algusest pääle on küll rahvuslaste eneste süüd, nende isiku
arenematasega seletuv. Ju algusest pääle on olnud see
mingi teoreetiline ja pühapäeva tunne, mille hädalist tarvi-
dust ei ole mitte nähtud igapäevses elus. Ju algusest pääle on
see patriotism olnud kuulutamiseks teistele ja mitte enesele elami-
seks, ja algusest pääle on selle patriotismi apostlid kunni viim-
seni ajani kõige suurema südame rahuga võinud kõnelda oma ko-
dus Saksa keelt, nad on võinud ülistada Eesti keelt, aga oma
kõige armsamate inimestega, oma naiste ja lastega on nad rääki-
nud võõrast keelt. Vast viimsel ajal on see muutunud üksikute
juures.

Meie patriootide seesugune seis keele vastu on meile needu-
seks saanud; see on meid „kodu otsinud“ viletsa keele oskami-
sega ja selle tarvitamisega. See on meid nii kaugemale saanud, et
ta on meile pärandanud seltskondlikult arendamata keele.

Ja ka praegustegi rahvuslaste keele formel on liig arenemata
ja kitsas, ehk neil küll elavam ära tundmine on saanud keelest
kui tähtsaimast kultuuri tegurist. Nagu öeldud, selle rahvuslise
ülikihi keele formel on kitsas, nagu selle kihi patriotismigi formel
on vähese ulatavusega.

Selle ringkonna praegune rahvusline formel, kui see selgi-
nud ja äratuntul kujul üldse on olemas, on Jaan Tõnissoni for-

mel, nagu selle ringkonna keele formelgi on Jaan Tõnissoni oma. Kuid need formelid nähtuvad enam õnneliku silmapilgu inspiratsioonidena, impromptutena nagu kogu T. rahvuspoliitika, kui sügavama järeлкаalumise kaugele ettenägevatenä ja laiali ulatavatena tagajärgedena, nagu oleme näinud sõjaaegsil pingutavil ja seisukoha võtvil päivil ja nagu oleme pidanud südamevaluga kogema keeleuunduse tõsiselt tulevate põlvede ees T. kompromitteerivas kokkupõrkes. Meie oleme pidanud häbenedes teiste ees tunnistama, et meie paremgi inimene, kes oma iseloomu soodsate omaduste läbi ette valmistatuna oleks võimukas olnud liikuma panema meie inimeste rahvusliselt loiid hinged, on ometi veel nii piiratu.

Kui palju vähem maksab veel kõnelda teistest seltskonna juhtidest ja „juhtidest“, kelle ideelis-rahvusline formel „midägi tetäni“ maandub ja kõigist neist, kellele rahvusline leigus keele momendi liig udusena laseb tõusta.

Olgu siis vast neist rahvuslisist haigutajaist, kellele Eesti keel ainult nii palju on huvitav, kui palju selle kulul saab nalja teha. Need on Hoiä Ronga nimelised mehed.

Seesugused olud on ebasoodsad olnud kasvatama üliõpilasis rahvuse tunnet ja seega ühtlasi ka lugupidamist emakeele vastu. Seltskond ei ole ettanud üliõpilastele tingimata keele õpi vajadust.

Kui nüüd üliõpilaskonnas rahvuse tunde kujunemine ja sest järgnev sisemine nõue emakeele ära õppimiseks on jäänud iga üksiku isiklikuks asjaks ja kui see saabub ühes sisemise arenemise ja rahvuslise enesemääramisega käsi käes, siis peab üliõpilaskond iseenele pääle tugema. Iga üksik üliõpilane peab omale kategoorilise imperatiivina ettama järgmised kolm nõuet, mis on kohustusist ta enese isikult ja rahvalt: 1) *sina pead emakeele teoreetiliselt ära õppima*, 2) *sina pead õpitud keelt kangekaelselt igapäivuses elus tarvitama*, 3) *sina pead nõudma, et sinuga läbikäies tarvitakse haritud kirjakeelt*. Põhjendus: kui sa seda ei tee, siis takistad sa ja pead kinni meie rahvuskultuurilise arenemise. Ära võta vastutust seepärast mitte enese pääle.

Kui mainitud nõuded sisemiselt tuntakse olevat õigustatud, siis peab suudetama nad maksma panna, vastasel korral annab see karakteri puudusest tunnistust. Ja kui see raskegi oleks, enese juurest peaks pääle hakkama, kõige vähematest asjust peab kinni haaratama, siis alles saavad võimalikuks suured.

Nii jõutakse meie haritud keele loomisele, nii jõutakse keeleuundamisele.

Seda oletust tõendavad peaaegu kõik nähtused. Kes üliõpilasist oma keele õppimisele ou asunud, need ei ole mitte mööda saanud keele ümberloomise, keele uuenduse katsete tundma õppimisest. Ja nendele on see tulnud suureks kasuks, kaasa avitades neid nende otsimisis ja neid lähistades meie kõigile kalli ja ühise keele ideaalile: meie oludes kõige ilusam ja täielisem Eesti keel.

Ja üliõpilaskond, meie vaimlise eliidi taimelava, meie haritud klassi tulevane ilme määraja, kas tema huvides ei seisa mitte Eesti kirjakeele, meie salongi keele kultiveerimine, selle kauniks, armsaks ja suursuguseks tegemine, mille üksikuid sõnu rääkides tunneks iga üks nagu helmed pudenevat oma huulilt, mille üksikud fraasid oleks nagu kalliskivide read.

Ja vajaduslikult seisame meie jälle ühe mõtte ees: peab järgnema meie elus uus vaimustus, uus selgitatud rahvusline ärkamise aeg. Muidu pehastume. Ja me tahame tunda endid seisvat selle uue üleva aja ees, silmad rõõmusäral pöördud uue aja kuldsete väravate poole, sest ju koidab ja varesed lendavad rahutult.

13. X. 16.

Henrik Visnapuu.

Pölevast küsimusest.

Silmapiilk näib tulnud, mil peaks hakkama tõsisemalt asja tähele panema ja järele mõtlema, ja mitte üksi mõtlema, vaid ka katsuma seda praktikas teostada ja tegelikult tarvitada, sel määral on see praegu esiplaanil, pakiline ja otsustamise ning teostamise järele kisendav.

Millest on küsimus. Eesti keelest, Eesti keele arendamisest, keele uuendusest. Teiste sõnadega: meie rahvuslikust kultuurist, sest ilma keeleta ei ole ühtki rahvust ja, teiseks, ilma haritud keeleta ei ole ühtki haritud rahvust. Kui keegi võimeline on mõistma ja tundma selle aksioomi tõde, siis on see enne kõike meie üliõpilaskond, see meie intelligentsi, meie vaimlise valimiku tundelisem ja värskem osa. Seepärast julgen siin kaasvõitlejate tähelepanemiseks kõnealuses küsimuses esitada järgmised read.

1.

Meie ise oleme sellest kõige paremini teadlikud. Ei ole vaja kellegi ülevoolavaid tiraade ega versta pikkuseid seletusi, et meid veenda. Ei pane ka ühegi ninatarga ignorandi kahtlustavad märkused, halvapäline pilge, sõim ja kärgatused meid kahtlema.

Sest meie oleme selle tarbest läbi imunud, tunneme selle järele orgaanilist vajadust, kisendavat sundi. Meie isiklikud läbikäimised, meie kultuuriline tasapind, meie vaimlised nõuded, meie rahvuslik uhkus, viimseks lõpuks meie olemasolu õigus nõuab meilt seda kangekaelsekt: antagu meile peenusteni välja arenenud, omapärane ja ilus emakeel!

Kes võikski teisiti mõelda ja tunda? See eitaja, kel ei ole usku oma rahva tulevikku ja kes pääd vangutab: milleks see keele parandamise ja pretsiseerimise raske ja päädmurdev töö, kui meie kõik juba homme kogu oma rahvusliku „iseolemisega“ mulla all puhkame, ning see rahvuslane, kes ehitab emakeelseid koole, püstitab emakeelseid teatrid, paneb huugama rahvuslikud piimaühisused, mälestab härdusega muistseid Eesti kirjanikka ja avalikka tegelasi, töötab välja Baltimaa omavalitsuse projekte ja ikka rii edasi, aga unustab kahe silma vahele tarbe harida kõige päält keelt ennast ja teadmise, et ilma rahvusliku keeleta ei ole ka rahuvst. Aga kes veel?

Usutagu: on üks ja seésama, mitte tunnustada rahva arenmise ja elu õigust, ehk mitte uskuda rahva eesõigusse omada arenenud ja haritud keel.

Mis on keel? Rahva vaimulaadi ja haridusliku astme sõnaline kajastus. Juba lahutavad pikad aastad eestlasi orjaaja vingest oöst. Keegi meist enam ei ela suitsu onnides, ei värise opmanni kepi all, ei lange mõisaherra ees põlvili. Miks siis peab tunduma kibedaid mälestusi muistse aja suitsuonnidest ja ammu kadunud päevade häbistavast orjaurkast veel praegusegi keele leksikaalse külje ahtruses, sõnade kohmakuses, vesistes kõlades? Vaja rikastada ja harida keelt. Miks siis, küsime edasi, tohivad lasuda valusasti veel nüüdki meie kalli emakeele pääl germanismide lüüpainajad, saksapärane lohisev lausejärjestus, paljud Germaani keelepsühholoogiast läbi imunud konstruktsioonid? Vaja need lõhkuda, vaja need hävitada! Olgu seegi auahnus: Keel tõsta meie endi vaimu tasapinnani. Igaüks teab, et Eesti ühiskond viimasel ajal iseäranis hoogsasti on arenenud. Ta nõudeid ei rahulda enam ainuüksi põllumajanduse ja karjakasvatuse ideaalid. Ka kõrgema kultuuri järele ollakse näljased. Esimesed, kes meil Lääne-Euroopa kultuuri võitudest suuresti joobusid, olid Noor-Eestlased 1905 aasta paigu. Gustav Suits jutustab rühma viiendas albumis, kuidas neist purju joodi, nagu viinast. Sest ajast on need kiired jõudsalt laiali lagunenud ja võitnud järjest suuremaid hulki. Nüüd ei tihka vanem sugupõlv enam tulla istutama ainult Saksa kultuuri ühekülgeid

kujusid, ei tihka enam kollitada Prantsuse ülikultuuri ja degeneratsiooni hernehirmutistega, sest et nooremast sugupõlvest on üle käinud mitme kultuuri sigitavad, viljandavad mõjud.

Sellega kaasas on aga tihenened noore sugupõlve vaimse elu lõngad. Tahetakse ja nõutakse peenusteni haritud keelt. Vanadele on poegade püüded võõrad, nad ei mõista neid. Trööstiks öeldud: neil puuduvad eeldusedki meie mõistmiseks, nad ei suudagi meid mõista.

Edasi. Meie, noorem põlv, oleme üdini rahvuslased, Meie kodune ja kõne keel on Eesti keel. Tingimata saab seda olema ka meie järeltulijate kodune ja kõne keel. Siin lahutab kuristik meid vanema haritud sugupõlve enamikust, kellele rahvuslik kultuur enam teooria oli ja kes tegelikult Saksa keeles ja kultuuris kinni on. Teiselt poolt usume ja oleme kindlad, et rahval on seda enam sitkust, ühtluse tunnet, iseteaduse hiilgust, vähem kiusatust ümberrahvustuda, kui ta keel julgesti võistluse välja kannatab suurte kultuurrahvaste omadega, ning kui selle tõupärasest ja ainulaadsest olemusest võib uhke olla. Naaberrahvaste võistlus, suurrahvaste surumine jätkub tingimata ka tulevikus — miks siis ei peaks võitluseks usinasti ihutama seda terariista, millele saadakse võlgnema ehk suurimad ja tänuväärilisimad teened — keelt?

Meie prästensioonid ulatavad veel kaugemale. Meelitame endid veel ühe lootusega, suure püüdesihi ja unistusega.

Võimalik, et see niipea ei teostu ja selle saabumine alles kaugete päevade udus peitub. Kuid miski ei takista meid seda ihaldamast ja selle võimsaks õitsele puhkemiseks kaasa aidata püüdmast. Nimelt tahaksime, et ka eestlane kord looks kõrgelt kunstiväerilise kirjanduse ning sügavale juuriva, ammutava teaduse, tõu geenius, kes senni kahjuks on seotud olnud käsist ja jalust, et see end võimsal tõmbel vabastaks ja pilgu, avaks meile oma sügavustesse.

Küsime nüüd: ons romaani kirjanikul ja novellistil oma tõis võimalik geniaalselt lahti rullida peeni psühholoogilisi analüüse, hörnu vaatlusi, ning üksikasjalisi miljöõde, karakterite, ning maastikkude kirjeldusi, kirgede orgiaid, sõna ilukõlade rikkustest, värinaist, värvide nüanssidest vahutavat mängu, stiili ootamatusega löövaid ning joobnustavaid effekte; suureandelisel luuletajal täishäälselt esile manada oma salvide nõidlikka voogamisi, rütmide iharat huima, helevuste hapruid ja kinnipüüdmata piirjooni; teadusmehel abstrakti mõtlemise enne saavutamata tippudel rännates külma rahuga lausuda oma mõtete hiiglamürakaid, neid karvapäält defineerides, neid surudes loogika raudraamide vahele, neisse valades

selguse jahedust, — kui poleks käeparast selleväärilist vahendit: välja arenenud, sõnaküllast, haritud keelt?

Ei! See on võimatu.

Sellepärast:

Kõik abinõud käsile, kõik pääd juurdlema, kõik käed tööle, et saaksime võimalikult ruttu lõpulikult ja otsustavasti korda keele rikastamise ränga, paljunõudva, aga seda tänulikuma töö!

2.

Igatahes on keeleuendusel meie ühiskonna enam arenenud ja intelligendimas osas oma eeldusi olnud. Seetõttu pidigi ta sääl kõlapinda leidma.

Sellest ajast, kui keeleuenduslik liikumine ülekeevusega hakkas esinema, Joh. Aavik enam-vähem välja töötatud töökava põhi-jooned üles seadis, esimesed programmbroshüürid avaldas, ning vanad juba trotslikult uue voolu vastu oppositsiooni asusid (mis neile sellepärast ei meeldinud, et see käärimise tuhinat, lõhkumise himu ja uusi ideid kaasa tõi) ei ole mitte rohkem aega mööda läinud kui neli aastat. See on maksimum.

Võtkem arvesse veel need asjaolud: esmalt, et keele alal valitsevate hangunud traditsioonide kohti raske oli läbi murda, Noor-Eesti, kuigi uuenduslikku vaimu toonud, oli oma olemuselt ikkagi võrdlemisi tagasi hoidlik olnud, ja teiseks, et eestlane juba oma tõuliste omaduste tõttu kalduv ei ole erksalt reageerima ideedele, mis rabaval kujul vaatepiirile kergivad.

Aga kõige selle pääle vaatamata veereb keeleuenduse „laviin“ juba oma enese jõul edasi. Kes tihkaks, kes suudaks teda kinni hoida?

Ollakse võitnud suure hulga kirjanikkude — loetlemine võtaks läält ruumi — üliõpilaskonna, keskkooligi vanemate klasside kasvandikkude, ülepää ärksamalt mõtleivate inimeste, jah, isegi mõne vanema sugupõlve edustaja tugevad sümpatiid ning tohitakse järjelikult prätendeerida saavutuste järkjärgulise kasvamisele ja tihennemisele ka tuleviku päivil.

Ideaal, mis mõnede aastate eest liikumise eesrinna mehel pisut veel ebamäärasena silme ees heljus ning mida siis esitati publikumile poolkartlikul värinal, on nüüd juba — pandagu tähele — luustikus kehastunud.

Ses on kerge veenduda.

Lehitsetagu viimaste aastate kirjanduslikku toodangut. Ümberlökkamata fakt: nii sõjapõuane kui see ka oligi mullu ja ülemullu, ometigi tohiks kõige juhmimale vahetegijale silma paista tunduvad

mööndused keelelises suhtes, — vabanemine varemate aegade sagedasti verevaesest, jumetumast keelest, hulluseni saksapärasest lausejärjestusest; valgumine lausesse keelelise radikaalsuse tõttu suuremal määral tihedust, nappuse ilu, kõlade värinaid; kompositsiooni edusammud arhitektoonikkuse ja kavakindluse poole; stiili tusedam arenemine erilaadikkuse individuaalsete joonte tähe all.)*

Näib, nagu tohiks viimaste aastate kirjandusliku produktiooni põhjal koguni järgmist konstateerida: teose kunstiline tõde ja koguväärtus, sisuline mahlakus on proportsioonid keele uuepärasusega, värske aroomide küllusega, julgusega, mis piirjoonele läheneb.

Lubame endil illustreerida Eesti seltskonna intelligendima osa vahetõde keeleuueendusega paari iseloomuliku ja vastuvaidlemata näitega. Pangem tähele ses mõttes kaht meie üleüldiselt lugupeetud kirjanikke — Eduard Vildet ja Friedebert Tuglast.

Esimene on vanema sugupõlve mees. Järjelikult võiksime taht oodata — nagu meie oludes arusaadav — kõike kurja. Kuid siin on meeldiv võimalus konstateerida midagi koguni muud. Vilde on haruldane erand. Tema on suutnud ajaga kaasas käia, tema on meid õieti mõistnud, tema on meie püüdeid õiglaselt hinnanud. Seda on ta töötanud, kuigi meist aastate poolest lahus olles, — mitte sõnadega vaid tegudega. Teenigu ta ka siingi noorpõlve tõsisel lugupidamisel. Olgu ta valusaks kaetsemiseks meie vinketele vanadelle!

See erakordselt paenduv isik on läbi teinud mitu astet Eesti ühiskondlikus arenemises. Alates oma kirjanduslikku ränna-
kut külatänavast, on ta välja jõudnud Eesti uueaegsisse salongidesse. Tal on terav silm olnud selle tähelepanemiseks, mis eraldab neid kaht üksteisest. Seda mööda kuidas kasvas ja differentseerus ühiskond, tihenes ka Vilde proosas keele kude, valgus juure uusi toone ja varjundid. Ta viimast romaani „Mäeküla piimameest“ lugedes mõtleb igaüks seda Eesti proosa senni saavutamata keelerikkust, selle keeleuueenduslikku laadi. Ja ühtlasi osutub, et see teose kunstiliseks kordaminekuks suuresti kaasa on aidanud. Mida prettsiisim ja paenduvam on keel, eks seda nõtkem ja värvikam tohi olla — et mitte loetella — ka kõik see, millest koos seisab romaani keeruline ehitus. Kus on Jõgeverid, kes hüüaksid: Eesti on hukas! Eestis kirjutatakse hottentottide keelt!

*) Keeleuueendusele jäägu teene esteetilist printsipi rõhutades ka, kuigi kaudselt, kirjanduslis-vormiliste küsimuste pääle tähelepanekut juhtinud olla.

Nõnda siis, keeleteadlaste teoreetilistele otsustele on alla kirjutatud lugupeetud kirjanik oma saavutuste orgaanilise kasvamise viljas, eluküpses romaanis.

Ka Friedebert Tuglase arenemine on ses mõttes huvitav. Tähen-datagu, et ta keeleuudendusele kaugelki mitte kätt ei ole andnud selle koidu päivil, võides uute ideede hämmastavas ringis perspektiivist eksida. Oh ei! Meil on siin tegemist inimesega, kes ettevaatlikult ja „igast kandist“ järele kaalub. Veel eile pidi ta otsides küsima: kumb vastab paremini „lauserütmi“, kas „töid“ või „töösid“, kas „ism“ või „ismus“, kas see või teine uuendus — sagedasti süütu — viimati ei kompromitteeri. Aga aastaid vältava protsessi tagajärjel tuldi seda radikaalsemle otsusile. Võhiku mõtted (keelelises kuukirjas ja „Päevalehes“) räägivad ta mõtiskelu teoreetilistest resultaatidest, „Felix Ormusson“ aga on uueks julgustavaks tõenduseks, et sama hästi ilukirjanduslikus teoses võib uuendusi tarvitada, ilma pelgamata end publikumi silmis naeruvääristada. Kuidas võikski Felix Ormusson, see haritlane, kirjanik ja esteet, kes kodumaa saksameelseid köitrid ja kehakaid jesuiite (keda, muu seas, niipalju on) armastab ironiseerida ja hingelist valu tunneb, lugedes ajalehtede sandis keeles kirjutatud juhtkirju, oma psühholoogiat ning vaatlusi tahta ja võida väljendada lameda keelega, uniselt venivate fraasidega. Tõde ja südametunnistus kohustavad teda „sõeluma sõnu, nagu kullateri“.

Eduard Vilde ja Friedebert Tuglas on tuntud kirjanikkudena, kes tõsiselt ja andumusega oma ülesande võtavad. Meie ei kahtle, meie ei või kahelda ses, et nad ühistele tõsiarvamistele ja otsustele keeleuudenduse asjus on jõudnud endi parema äratundmise rada käies. Ja meie ei usu, ei või uskuda enam, nagu mõnelt poolt tullakse tõendama, et keeleuudendus olla elutut ja kunstlikku laadi, mis „roheline laua“ taga olevat sepiitsetud ja ise eneses oma kadumise eod juba peitvat.

Nimetatagu lõpuks ajakirju „Üliõpilaste Leht“ ja „Vaba Sõna“, mis teatavate rühmade häälekandjaina keeleliselt radikaalsed olles seltskonna suhtumist keeleuudenduse kohta omalt poolt iseloomustavad. Tuleb meele hra K. A. Hindrey tähendus „Üliõpilaste Lehe“ kohta, mida tal ettevaatamatus oli lausuda keelelise poleemika puhul hr. Joh. Aavikuga: see põdevat noortele omaseid leetrid, millest varem ehk hiljem üle saadavat. Tänaagem viisakalt auväärt herrat tehtud nalja eest, mis seda lõbusam oli, et see teisiti oli mõeldud. Ai, ai! Kui vaimukalt on hra K. A. H. piitsutanud oma isikut! Sest tema põeb leetrid. Tema peab meile

kord järele tulema. Ja kui ta ei tule — häda talle! Üks haiguse järk on õnneks tal juba läbi. Südantkosutav tundus päätnägijaile, kuidas ta, gentlemanlikkuse ja puhta pesu atribuudid hõlma all, esmalt keeleuuendusele üleannetult surma kella löi, aga siis, asetatud silm silma vastu oluliste keele nähtustega, kähku variseerliku kuue selga kahmas. Ikka nii edasi ka tulevikus, kullakallis K. A. H., siis saab haigusest õnnelikult üle!

Oleme esitanud mõne iseloomulikuma tõsiasja. Erapooletu ja normaalne mõtleja tõmmab ise oma kriipsu.

3.

Aeg on tulnud meile, üliõpilastele, hakata pöörasemalt keeleuuenduse kaitseks ja läbi viimiseks tööle. Siin on Idealismil paras paik! Ülekohus oleks siin pääd vangutada! Kahelda ei tohi keegi! Sest töö äärmine tarvidus on ilmsem, kui ilmne! Nüüd või mitte millagi! Meie oleme tõusev sugu, nagu üteldakse. Meie võtame avalikus elus ohjad kord oma kätte. Sellepärast — kui meie tahame, siis on tehtud! Et oleks igal kui viimsel julgust kaasa aidata, kaasa võidelda. Et oleks see ideaal omane kihutama kõiki! Et seisaks kõigi Eesti üliõpilaste organisatsioonide lippkirjas ajutiseks hüüdsõnaks esimesel paigal: paremat Eesti keelt!

Muidugi eeldavad keeleuuenduslikud küsimused eri lahendamisvõimalusi, lahkmõtteid. Kahtlemata saavad ka meie keskel vaated nõneski asjas erinevama, ei saada kõigi uuendus-ettepanekutega nõus olla, ja tuleb ägedaidki vaieldusi. Seda parem. Inimesed ei ole löödud ühe vitsaga, sõeludes korjub kulda. Aga tahaks uskuda: kui ei meeldi kellelegi miskipärast mõni edustama, „jaunis“ või moodustama, siis ei saada nende putukate pärast mitte maha tegema kogu keelelist liikumist üleüldse. Vaieldus kivikeste ja killukeste pärast saagu veel selgemini silma paistma maha enese väärilise ülesehitamise hädapärane, kisendav, tingimata vajadus.

Loodame, et vanem sugupõlv ja teatav osa ajakirjandusest, kes meie ja meie aate vastu on võidelnud, enam tulevikus ei saa tarvitama nii nahkseid abinõusid, kui senni. Loodame, et „Postimees“ enam ei luba enesele end arukama publikumi silmis blameerida, tarvitades meie poolt harrastatud keeleuuendusliikumise vastu enam kui ebagentlemanlikku, — närust ja häbematu võitlusviisi. Loodame, et hr. K. A. H. saab kartma ja häbi tundma salvamast, pisikesi ja suuri asju segi ajades, võltsides ja väändes, et aga pihta anda. Loodame, et hra J. Tõnisson taganeb omast taktikast,

teadmisel, et miski inimlik vägivald ei jaksa maha suruda ideid, millel on oma sisemine elujõud. Siis oleme valmis ka nendega mõtteid vahetama.

Millalgi tuleb aeg, kus keeleküsimus meil oma praeguse äärmiselt põneva ja päevaküsimusliku laadi kaotab, ning tarbekohast mõtete avaldusvahendit omades, asutakse huvide uuel surumisel, looval alal rängalt viljakandvale tööle: kui keeleuuendajad on saavutanud kõik oma suuremad ja olulisemad võidud. See oleneb energiast, millega uuendajad päale rõhuvad ning publikumi selgemõttelisuse kraadi määra. Kahjuks ei ole Eesti publikum millalgi võinud uhkustella oma taipamise jõuga. Teda on sagedasti peetud juhtima, nagu pimedat, talle kõrva mõirgama, nagu kurdile. Sellepärast on võimalik, et meil sihile saamiseks kulub aastaid enam, kui arvame või tahaksime arvata. Igaks juhtumiseks — magusaile illusioonidele ots päale! Aga selle eest kasvatagem ning harigem oma energiat. Takistused kihutagu meid hoolikamale tööle! Vaenlaste söövad pilgud, argade ning iseloomutute kõhelemised, isemeeliste kõõrdivaatamised kinnitagu meie idealismi. Siis on meil kõik lootused võita oma püüete lõppsiht: uhkelt särav Emakeel ja iseolemises kaljukindel eestlaste maa.

Moskvas, 19. IX. 16.

Karl Reitav.

Vastuseks V. Neggole.*)

Matemaatika, täpikäsemalt öeldud matemaatilise metodoloogia viga seisis V. Neggio kirjutuses selles, et ta formaalist matemaatilist vaatlusviisi üle kandis alale, kus ainult reaalse seisukohale võib jääda, suurusi vaadelda, mitte formaalseid üksusi. Et seejuures igal suurusel teatud mõttes üksuse laad alles jääb, peaks selge olema: kuigi $a=b=c$ jne., siiski on a teatavas mõttes üksus b ja c: ga võrreldes. Need üksused ei käi aga mitte formeli alla $1=1$. Õieti peakski siin üksuse asemel mõne muu sõna tarvitama, see teeks vähe selgemaks: единица mitte $=1$, vaid mingi individuaalne suurus, kindlasti määratud ulatusega; nimetan neid suurusüksusteks. See ei või teistsuguse ulatusega suurusüksustega mitte matemaatilise pariteedi suhtes olla, vaid reaalse koeksistentsi, ühesolemise.

*) V. Viktor Neggio: Üliõpilasorganisatsioonide edustamise küsimus meie üliõpilaskonna ühissettevõtetes Ül. L. nr, 3/4 s. a. lhk. 94—98.

Ainuke õigus, mis kõigi, suurte ja väikeste üksuste kohta tõepoolest ühesuguselt maksev, on õigus olla an und für sich, kõigi enese olemise atribuutidega. See õigus olla, õigus täielikult avalduda on maksev, aga ainult an und für sich. Teiste koeksisteerivate reaalist suurüksustega kokku puutudes peab ennast iga üksus kitsendama omas spontaanses, täisvabas eneseavaldamises, sel määral, et saavutatakse mingi ühiseluline tasakaal, mis kõigile tagab ühiseluliselt võimaliku eneseavaldamise maksimumi. Kõige lihtsam abinõu sellele lähinemiseks on muidugi asuda formaalse üksuse seisukohale, eraldada selle olemist ta õigustest ja kohustest, nagu V. Neggo õiglaseks peab.

Vaidlen sellele vastu: loomulik on, et reaalselt mingi üksuse õigused ja kohused ta olemisele vastavad, ilma et formaalsed takistused seda segaksid. On ju mingi üksuse õigused ja kohused iselaadiline matemaatiline funktsioon ta olemisest. Funktsioonid võivad samased olla ainult argumentide samasuse puhul.

V. Neggo võrdleb üliõpilasorganisatsiooni kui sotsiaalseid suurüksusi üksikute isikutega. Nagu iga piiramatult võetud võrdlus, nii lonkab seegi, ja tugevasti. Üksikul isikul on igatahes palju rohkem formaalse üksuse jooni (olgugi et tas suurüksuse element mõnel korral võib õige tugevasti edustatud olla), kui milgi organisatsioonil, mida võib pidada ainult suurüksuseks.

Õigem oleks üliõpilasorganisatsioonide võrdlus üksikute parlamentlike valimisringkondadega, mis oma püüete poolest ei tarvitse mitte vähem lahku minna, kui meie üliõpilasorganisatsioonid. Kui need aga ühe saadiku valivad, siis on nad katsutud võimalikult ühesuurused rajada; kui aga valimisringkonnad erisuuruselised on milgi põhjusel, siis on nende saadikute arv portsjonaalne valijate arvule.

Veel õigem oleks võrdlus üksikute erakondade edustusega parlamentides. Neid võiks ju V. Neggo järele väga hästi niisugusteks üksusteks pidada, kellele tuleks iga ühele anda ainult üks hääl, mis vastaks nende aatelist individualiteeti. See oleks aga igasuguse parlamentarismi hävitamine, väikeste erakondade türannia suuremate üle. Just siin peab arusaadav olema, et individuaalsed ideed reaalses eluvõitluses üksi midagi korda ei saada, vaid reaalne jõud, mis neid kannab.

Ei vaidle sugugi vastu, et igalühel õigus on oma aadete eest võidelda. Muidugi, ainult sõnavabadust tarvitades ilma mingi hääleõigusetagi, on võimalik inimeste meeli enese järele käanda, kui seks hingelist tuld jätkub. See kõik ei tee aga veel mitte

hääletamise moodust tarbetumaks ega kohusta kõiki organisatsjoone kui suurusüksusi maatemaaatilisteks üksusteks lugema. Peab teadma, et hääletamise moodus pole mitte aatelise võitluse kui niisuguse abinõu, vaid ainult selle tagajärgede õiglase elusseviimise vahend, mis üksikutele individuaalsetele tõdedele nii palju eluõigust lubab, kui palju nende taga reaalist jõudu peitub.

Mitte aatelise võitluse vabadust ei taotle Victor Neggo oma aatevendadega, vaid reaalse jõu fiktsiooni, mida kogu üliõpilaskond peaks sanktsioneerima. Parem korral tuletab niisugune parlamentlik valimismoodus meele kuuriate süsteemi, mis üksikute kuuriate reaalseid jõudusid elavas inimolluses arvesse ei võta. Selle seisukoha esitamine meie üliõpilaskonnas peaks juba anakronismina tunduma.

Mis puutub V. Neggo *quorum*'i teooriasse. siis olen mina senni arvamises olnud, et see on ainult iga organisatsiooni sisemise asjaajamise moodus ja *quorum*'i otsused maksvad kõigi seltsiliigete kohta, vastutab ju nende eest kogu organisatsioon kõigi omade liigetega. On kurb nähtus, kui Peetrilinna organisatsioonidel tõesti palju n. n. „surnuid“ liikmeid on, kuid see asjalu ei suuda ju nende teooriaid ümber lükata. Tarbe korral võib see tuua neisse ainult ühe korrektiivi.

Lõppeks võtan käsitlusele V. Neggo punktiti formuleeritud väited, mida soovitan lugijail eelmisest Ü. Lehe numbrist järele vaadata (lhk. 94 ja 95).

1) Selles pole mingisugust vastolu, et konstitueeriv kogu teistsuguse valimisseaduse välja töötab, kui see on, mille põhjal ta küsimusalgatajate poolt kokku kutsuti. Viimased pidid muidugi kõige primitiivsema edustusmoodu valima, ega võinud mitte tulevast väljatöötavat konstitutsiooni antitsipeerida.

2) Rühmade edustamise moodus üliõpilaste häälekandja toimetuses on praktiline kompromiss eelpool esitatud põhjusemõttega. Ü. L. toimetuse on päälegi ainult täidesaatev organ, mitte aga mingi seadusandline asutus, nagu asemikkudekogu.

3) a, b ja c langevad ära, kui meie vahet teeme formaalse üksuse ja suurusüksuse vahel. Esitatud määruse teine pool garanteerib väiksemid organisatsjoone nullideks muutumast.

4. ja 5. punkt on eelpool vastatud.

V. Ernits.

Peetrilinna E. Üliõpilaste organisatsioonide vahekorrast.

Asjata olen senni Ü. L. veergudelt Peetr. E. Ü. vahekorrast mõnda kirjutust otsinud. Huvid puutuvad kõike muusse, ainult pole senni pealinna olusid kõne alla võetud. Tänamatu küsimus vist! Ja ometi annab meile P. üliõpilastele see ü. organisatsioonide vahekord pealinnas iseäranis teravasti ennast tunda. Kui palju läbi viimata projekte, pooleli jäänud ettevõtteid on just selle vahekorra tagajärjel sündinud! Kui tarvilik oleks just siia parandust tuua, vanu asju lõpetada ja uue õpiaasta lävel ennast vaimliselt ühendada.

Kõigil meil on ju teada, et P. asjad sugugi nii hääd ei ole, et nendest juttu ei maksaks teha. Kes vähegi ü. organisatsioonide vahel on liikunud, teab väga hästi seda õhkkonda, mis siin valitsemas. Vaenulik olek, läbi käimise puudus ühelt poolt, umbusaldus, takti puudus teiselt poolt — siis võistlus seisukoha pärast seltskonnas, avaliku arvamise ees, ajakirjanduses — kõik see sünnitab sarnase olukorra, mis ainult väga pessimistiliselt lubab tulevikku vaadata! Ja ometi — kas siis tõesti võimatu oleks kõiki neid lahkuminekuid kõrvaldada, maha matta, ühiseid teid otsida ja leida Eesti ühisel alal — sest ühist on meil, pealinna üliõpilastel ju siiski igasuguste „usutunnistuste“ päälle vaatamata, nii ütlemata palju. On tõesti aeg tõsisemalt küsimus käsile võtta, kaaluda, arvustada, teid leida ühiseks akadeemiliseks pereks kujunemisele pealinnas.

Luban enesele pisut üksikasjalisemalt seda vahekorda karakteriseerida, et põhjuste üle veidi selgusele jõuda, ja ühtlasi mõned ettepanekud teha, mis vahest parandust võiksid tuua.

Meil on siin 5 üliõpilaste organisatsiooni*) 4 seltsi ja 1 korporatsioon. Tahaks esiteks lähemalt seltside omavahelisest vahekorrast rääkida. Siin tuleks väikene jaotus teha suuremateks ja vähemiks seltsideks. Kaks vähemat seltsi, Ilmarine ja Taim on ametlikud semljatshestvo'd ühe õpiasutuse juures. Kas oma vähearvuse pärast, kitsaste aineliste olude tõttu ehk mõnel muul põhjusel avaldavad nad ennast üleüldse vähe, nii et paljudes ringkondades nendega,

*) Hiljuti tekkinud E. Naisüliõpilaste seltsi kohta kõrg. naiskursustel, ei loe ma ennast kompetendiks midagi ütleva; tema väline tegevus pole vist mitte laialdane olnud — oleks siis vahest kõrva puutunud.

kui iseseisvate üliõpilaste seltsidega enam rehkenda ei taheta. Asi seisab nimelt selles, et nende liikmed suurelt jaolt ka ühtlasi suuremates ü. seltsides (Põhjala ja PEÜS) liikmed on. Õieti väga loomuvastane seisukord, mis näit. igasuguste üliõpilaste ühisetevõtete juures, esitamise puhul jne. takistuseks võib olla. Mujal on sarnane kahe isanda teenimine täiesti tundmatu, meil aga loetakse see päris loomulikuks. Taimel ja Ilmarise liikmed kriipsutavad ju sellega oma eneste seltside jõuetust alla, kui nad nendest mitte rahuldatud ei ole ja veel mujal liikmeks on. Olgugi, et üks vahe tendents oli iseäranis Põhjala ja PEÜS:i vahel omade „ühiste“ liigete kahepaiksust katsuda hävitada. Siin oleks praegusel juhtumisel Taimel ja Ilmarisel kaks teed: kas ennast ka oma liigete poolest suurematest üliõpilasseltsidest eraldada, ehk jällegi täiesti nende külge ennast liita ja oma seltsi abikassaks spetsiaalsete huvidega jätta. Siis poleks neil ka tarvis kõlavat nime „üliõpilaste selts“ kanda ja sellega muutuks nende seisukord teiseks. Minu arvates oleks aga nende enese kasudes ennast suurematest seltsidest liigete poolest eraldada ja oma elu iseseisvamalt, iseteadvamalt ja palju edurikkamalt käia, sest praegu on ju see nähtus üleüldine, et agaramad T. ja I. liikmed ka väga agarad töötegijad Põhjalas ja PEÜS:is on. See on ka põhjuseks, miks vähemad seltsid vaimliselt nii vähe ära teha suutnud on — jõu killustamine. Eraldatud, kuid siiski ühendatud teiste organisatsioonidega, võib Taimelt ja Ilmariselt palju intensiivsemat tegevust oodata — sest minu teada on mõlemates seltsides väsimata töötajad ja organisatorid.

Vahekord vähemate ja suuremate seltside vahel on muidugi häa — ka loomulik eelkirjeldatud tingimiste tõttu. Huvid on enamasti ühised, võistlust ei ole — minevik ka pilvedeta.

Vahekord PEÜS:i ja Põhjala vahel on veidi keerulisem. Väliselt näib kõik korras olevat — vahekord häa, sõbralik läbikäimine üksvahe, siin ja sääl kuulujutud ühinemisest jne. Nagu oleks kõik korras! Kuid kui lähemalt vaadelda, mitmesuguste üksikute juhtumiste läbi illustreerida — jätab ka siin seltside vahekord palju soovida järele. Traditsiooniline umbusaldus, mis 1909. aastast pärit on, kus need kaks seltsi lahku läksid, pändub ikka noorematele edasi. Õieti on see väga iseäralik, veel nüüd, nii hulga aja järele lahkuminekumõju tunda, kuid ta on sõnades ja tegudes, paistab ta üksikute liigete juures väga tihti silma. Kuid nüüd on vanale traditsioonile, ka uus allik juurde tulnud: — võistlus! Noorte liigete juure muretsemine, endale seisukoha omandamine kohalikus Eesti seltskonnas, kodumaal, ajakirjanduses — see ei ärata

tahtmata mõnikord mitte kõige sõbralikumat vahekorda. Seda näeb muidugi Tartuski ja mujal. Loomulik nähtus, mida võistlus kaasa toob.

Kuid selle pääle vaatamata oli siiski hääd tahtmist ja usku ka, et väga hästi läbi saaks! Kuulusid aastate jooksul ikka hääled ühinemisest ühiseks seltsiks. Üksikud agarad s! e! tegid tööd selles sihis. Kuid asi ei õnnestunud siiski. Leidus ometi põhjusi, nagu takti puudus, arusaamatus ehk lihtsalt põhjused võistluse vastu, mis ka vist selle idee edasi sundisid lükkama.

Ja õieti kahetseda seda ei tuleks! Kui ühinemisest üheks seltsiks kõneldakse, pannakse selle aluseks seda, et ühine suurem hulk palju enam suudab ära teha vähema jõupingutusega!

Teoreetiliselt õige! Kuid päälinna oludes omandab see tõde enam-vähem teise kuju.

Asi seisab selles, et P. E. Ü. Seltsides on väga palju n. n. „surnuid hingi“, kes nimekirjas seisavad, kuid kes s. tegevusest milgi kujul osa ei võta. Neid on mõlemas seltsis juba nüüd suur hulk. Nüüd tõmmatakse siiski nii mõned enam-vähem vägise töösse. Seltside elu on võistluse tõttu palju enam intensiivne — nõuab rohkem töötajaid — osavõtjaid. Ühinemise korral aga, kus suurema kogu juures ka alati rohkem agaramaid seltsiliikmeid on — saab nende surnud hingede arv kohutavalt suurem olema — suur hulk tööjõudu läheb kaduma.

Ja siis — praegune vaba võistlus teeb seltsi elu palju huvitavamaks, elavamaks, intensiivsemaks, ettevõtlikumaks, iseteadvamaks — see sunnib oma jagu oma liigete arvu suurendama — organiseeritud üliõpilaste arv kasvab selle tagajärjel — metsikuid on vähem. Ja siis, sisemine side seltsiliigete vahel on igatahes praegu suurem, kui siis, kui seltsis 150—200 inimest oleks, ja suurem jagu liigetest üksteist üleüldse ei tunne. Edasi — praegu on nii mõneski küsimuses põhjused võistluse lahukumiseks olemas — ega siis see ühinemise korral vist ei kao.

Mitte ühinemine üheks seltsiks pole soovitatav üleüldiste kasude pärast, vaid on tarvis luua ühist tööd organisatsioonide vahel — kui meie päälinnas midagi tahame ette võtta.

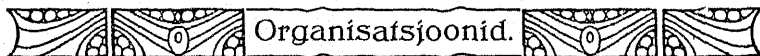
Üliõpilaste seltside ja korporatsiooni vahekord nõuab igatahes ka parandust. Mitte häätähtlikult ja skeptiliselt vastu võetud oma ilmutamisel, on korporatsioon senni kaunis iseseisvalt oma eluteed käinud. Korporatsiooni ja seltside põhjused ja vaated on iseenesest mõista lahukumiseks sünnitanud. Korra nagu oli võimalus, pind ühiseks tööks ja arusaamiseks PEÜSV. Toimkonnas leitud — kuid taktita

ja haavav vahejuhtumine katkestas siin ilusa algatuse. Kuid ma ei kahtle, et nii seltsides kui ka korporatsioonid hää läbisaamise ja ühise töö soov alati on olnud. Tuleks ainult soovida kahjulikku ühekülgset jätta, katsuda ka teise seisukohast aru saada, ja paremat seltskondlikku kasvatust ja takti!

Ühiseid huviseid on palju, tahtmist ja ettevõtlikku meelt ka küll — tarvis ainult vanad vahekorrad likvideerida ja uus, kõigile vastuvõetav omavaheline läbikäimise vorm luua*). See õpiaasta on mööda läinud — hulk kasulikke tööd oleks võidud ära teha!

Tahaks loota, et tulev õpiaasta toob enam värskust, ühistunnet ja tahtmist teine teist vastastikku tundma õppida ja ühiseks akadeemiliseks perekaks päälinnas liituda!

Paul Mägi.

EÜS:i tegevuse ülevaade 1915 II — 1916 I.

Seltsil oli õpiaasta algul 99 tegev- ja lihtliiget, tuli juure 36 liiget, liigete nimekirjas on sellega olnud 137 üliõpilast. Õpiaasta lõpul oli 108 tegev- ja 10 lihtliiget.

Teaduskondade järele on 137-est olnud: 51 med., 22 jur., 15 theol., 12 math., 10 pharm., 9 agr., 7 hist., 5 rer. nat., 2 phil. ja 1 chem.

Sõjateenistusse võeti 20 seltsi liiget, neist 15 tegevasse väkke (sõjakoolidesse) ja 5 arstidena. 1916 II p. a. algul oli sõjaväes 36 seltsi liiget ja 18 vilistlast.

Üleüldiseid koosolekuid peeti 14, pääle selle 1 ühine koosolek vilistlastega ja üks pidulik koosolek aastapäeva puhul.

Raamatukogus oli õpiaasta lõpul võõrakeelseid raamatuid 3045 nrt., eestikeelseid — 859. Võõrakeelseid raamatuid tarvitati 1597 korda, selle hulgas: ilukirjandust 400 (400) (esimene arv käib 1915 II, teine 1916 I. kohta); kunsti 68 (31); mõtteteadust 66 (62); loodusteadust 45 (30); arstiteadust 41 (37); ajakirju 40 (45); ajalugu 32 (32) maa ja rahvas 25 (13); teisi osakondi vähem.

Eestikeelseid raamatuid tarvitati 263 (390) korda. Kõige enam loeti E. Vilde 27 (22); O Luts 18 (10); J. Ravik 12 (12).

Lugemislaua käis 11 eestikeelist, 14 venekeelist ajalehte ja ajakirja ning 3 soomekeelist ajakirja.

Seltsis töötas kuus osakonda.

*) Sellest vahest pikemalt tulevikus.

Loodusteaduse osakond jätkas taime nimede esialglist läbivaatamist, kaks töö koosolekut nädalas pidades, ja jõudis suurema osa tööd ära teha. Käesoleva p. a. kestes loodetakse töö trükivalmis saada. Suvel täiendasid kaks osakonna liiget kodumaa arstirohtude herbaariumi.

Peeti kõned: A. Audova, Mõned nähtused ja loomad magedas vees; H. Bekker, Psüühilise elu arenemise käik.

Kodumaa tundmaõppimise osakond kannatas tööjõudude puuduse all. Peeti siiski 9 koosolekut; neljal neist peeti järgmised kõned: vill M. J. Eisen, Prohvetist Järva-Jaanist; H. Kruus Eesti ühiskondlik mõte 1915. a.; J. Vaimel, Monroe õpetus ja tema kultus Eestis; V. Ernits, Eesti ja Vene keele vahekorra-
st.

Spordi osakond kavatses Eesti üliõpilaste talvespordi päeva võistlustega toime panna. Soovisid osa võtta tuli aga liig vähe, mispärast päev pidamata jäi. Kergejõustiku harjutusi ei saanud kohase platsi puudusel korraldada. Lepiti siis suuskade ja kelguga talvel, süstade ja lawntennisega suvel.

Matemaatika osakond astus kevadisel poolaastal PEÜS:i matemaatikutega, viimaste algatusel, ühendusesse füüsika oskussõnade väljatöötamise asjus. Asuti soojusesse puutuvate sõnade läbivaatamisele ja tutvustati päälinna üliõpilaste tõlgitud „mehaanika ja gaaside seadustega.“ Peeti 3 töö-, 2 kõne- ja 2 asjaajamise koosolekut. V. P ä s s kõneles „Perspektiivi seadustest.“

Usuteadlaste osakond töötas elavalt. Peeti neli asjaajamise ja 5 töö koosolekut kõnedega, kus kõnelesid: V. Ernits, Usk kui bioloogiline elujõu avaldus; vill H. Koppel, Hääle harjutamise ja kõnekursuste tähtsus; J. Järve, Idealismuse antiik filosoofias; V. N a n o, Apollo ja Dionysios; M. M a d i s s o n, Asketismuse ja je askeedid. Osakond korraldas kõne kursused, ehk küll vähesel osavõtmisel. Õpetajaks oli prl. Hermine Hellat. Kavatseti usuteaduslik-mõtteteaduslikku albumi välja anda, olid osalt töödki valmis. Asuti ka usuteadlik-mõtteteadusliku sõnaraamatu korraldamisele.

Arstiteaduse osakond pidas 2 kõne- ja 3 asjaajamise koosolekut. Kõnelesid: R. Kleitsman, Rõugetest ja H. Jürgenson, Vere histo-füsioloogilisest tähtsusest. Üksikud osakonna liikmed kogusid materjali rahva arstimise viiside kohta.

Seltsi liigete tegevust väljaspoole takistasid sõja olud, nii et sellest palju ütelda ei ole, iseäranis hariduslikust tegevusest. Suuremal arvul võeti osa sõjapõgenejate korralduste töödest sügisesel poolaastal. Ülikooli enneaegse evakueerimise vastu sihitud sammude asjus püüti koondada esite Eesti, Läti, Leedu, siis kõiki Tartu üli-

kooli juures olevaid üliõpilaste organisatsioonid. Sügisesel poolaastal pandi toime pidu rahvaviiside korjamise hääks, võeti osa pidu toimepanemisest puudust kannatavate Läti ja Leedu üliõpilaste hääks, mis ühiselt kolmest rahvusest org-nid toime panid. Kevadisel p. a. pandi ühiselt teiste E. ü. org-dega muuseumi pidu toime.

Tartu Eesti üliõpilaste meeskoor

on senni töötanud ilma kindla korralduseta. See asjaolu ei ole laulukoori tegevuse pääle mitte ilma mõjuta jäänud: ta on avaldunud pääasjalikult selles, et koor mitte küllalt kavakindlalt ei ole harjutanud, vaid on selles suhtes äärmiselt ärarippuv olnud enda avalikkudest esinemistest pidudel. Nii on tulnud, et enamasti alles nädal enne esinemist lauljad on harjutustele saabunud enamvähem täisarvuliselt, kuna algusest pääle on harjutustel käinud ainult teatav „tüvi“ — väike arv enam kohustundlikka ja lauluarmastajaid. Ka on harjutustega üleüldse algust tehtud ikka alles siis, kui juba mingi esinemist kavatseti, ja otsekohe pääle kontserdi oli ka harjutustel lõpp. Et niisugustel asjaoludel koor siiski mõnikord võrdlemisi hääde tagajärgedega laulis, ajuti üle seitsmekümne laulja koondas ja isegi Tallinnas käis kontserti andmas, tuleb juhataja väsimattuse, teatava arvu vanemate lauljate ja selle nähtuse arvele panna, et lauljaid üliõpilaste keskel mõnel semestril loomulikult rohkem on kui teistel.

Viimne nähtus on muidugi algjõuline, ei ripu kellegi hääst ehk halvast tahtmisest ära ja ükski organiseerimine ei suuda muidugi selle nähtuse mõju kõrvaldada. Ei ole aga kahtlust selles, et mitte üksi lauljate vähenemisega ei ole seletatav üliõpilaste meeskoori laulu vähene edenemine, et mitte ütelda tagurpidi minek viimastel semestritel. Ikka kõvemini on kuulunud etteheited, et ettekanne ei edene ja eeskavas ikka samad laulud korduvad. Etteheited on teatava määrani põhjendatud ja kui silmas pidada seda, mis ülemal harjutustest öeldud, siis on need puudused ka täiesti arusaadavad.

Need puudused ei ole ka lauljate eneste eest mitte varjule jäänud ja vist algusest saadik on liikunud nende keskel mõte koori tegevust niiviisi korraldada, et seevõimaluse piirides vähe oleks ära rippuv juhuslikkudest oludest.

Mõne aasta eest käidi ümber mõttega asutada iseseisev üliõpilaste muusika selts, seati kokku põhjuskiri ning astuti sammusidki juba seesuguse seltsi kinnitamiseks, kuid see ettevõte on tema algatajatega ühes silmapiirilt kadunud. Pääpõhjus oli muidugi selles, et mingi akadeemilisel muusika seltsil meil veel eeldusi ei olnud.

Ja oleks erioorganisatsiooni loomine isegi üleliigne jõukulutus, kuna tema järele tarvet ei tuntud.

Millel siiski teatav pind oli ja on olemas meil, mis päälegi traditsioonlikult vist kõigis Tartu organisatsioonides kultiveeritakse, on koorilaul (cantus selle hulka mitte arvatud). Ja kuna vist kõigil organisatsioonidel ka kodukord nõuab oma liigete muusikalise arenemise eest hoolitsemist, siis oli ainult loomulik, et organisatsioonid tähelepanemist pöörsid ühise laulukoori korralduse pääle.

Juba 1915 II p. a. tunnistasid kõik organisatsioonid laulukoori kindlama korralduse olevate org-de kaudu soovitavaks, tegelikult ei saanud selle organiseerimise juure ei siis ega ka järgmisel harjumata lühikesel semestril asuda. Käesoleval poolaastal on ilmunud uusi lauluhimulisi, mis lubab loota, et nüüd ettevõetud korraldustöö ka edaspidi suudab püsima jääda

Laulukoori organiseerimisest võtsid osa EÜS, E. Ü. S. Ühendus, korp! Frat. Estica ja korp! Ugala. Leiti üleüldiselt, et organisatsioonid võivad laulukoorile kahes pääpunktis kasulikud olla: koori aineliselt toetades ja selle eest hoolitsetes, et need teatava org-ni liikmed, kes soovi avaldasid kooris laulda, korralikult harjutustel käiksid. Niisama on kõige loomulikum, et organisatsioonid ka laulukoori järjekestva edasielamise eest hoolitseks ja selleks otstarbeks korrapäraselt endale asemiku valiks laulukoori. Kuna sel kombel koor muutub organisatsioonide ühiseks ettevõtteks, siis moodustavad need asemikud toimkonna, mis kõiki koori asju ajab. Koori sisemises korralduses oleks pääinstantsiks laulukoori liigete üleüldine koosolek. Koorist võivad osa võtta ka väljastpoolt organisatsjoone lauljad üliõpilased.

Nende põhjused alusel seati kokku laulukoori kodukord, mille koor hääks kiitis. Kodukorda on üles võetud ainult kümme pääpunkti, mis tema meelepidamisele jn täitmisele mitte ei tohiks suuri raskusi teha.

Ettevõetud organiseerimise kaudu on vähemalt see puudus kõrvaldatud, et juhataja palja idealismi pärast pidi oma tööd tegema, ja on ka võimalus olemas aegamööda soliidimat nooditagavara muretseda, võib olla millalgi kauges tulevikus kaasa aidata omapärase meeskoori laulude loomisele. Pääle selle on mõjule pääsenud tegur, mis pääle lauluarmastajate endi sihhib laulu edendamise poole, nirmelt organisatsioonide hoolitsemine, ja see peaks muude tingimiste samasuse juures rohkem tagajärgi töötama kui enne.

Jääb ainult soovida, et kõik, kellel tahtmist ja häält laulda, palju initsiatiivi sellel alal üles näitaksid.

A. L.

Ülikooli lõpetanud.

Kevadel lõpetas Riia politehnikumi REÜS:i liige Kristjan Kask, ing.

EÜS:i liigetest lõpetasid sügisel ülikooli: J. O. Lauri, theol., J. Roos, theol.; mõlemad tegid ka konsistoriaal eksamid Tallinnas. J. Kristelstein, jur. ja H. Naaris, jur. — tegid Moskva ülikooli juures õigusteadlikud riigieksamid; O. Mälk, hist., lõpetas ajaloo osakonna.

Tartu arstiteaduskonna lõpetas sügisel Oskar Reimann, korp. Sakala liige. Teenib praegu sõjavälja arstina. Sama organi liige August Sõrra lõpetas 7. okt. õigusteaduskonna.

Sügisel lõpetas Tartu ülikooli loodusteaduse osakonna August Reben, E. Ü. S. Ühenduse liige.

Kõrgema õpiasutuse on lõpetanud järgmised E. Ü. S. Põhjala liikmed:

Aleksander Shipai, Politehnikumi majandusteaduse jaoskonna; Karl Terras, ülikooli õigusteaduse jaoskonna; Oskar Farmann, Tehnoloogia instituudi; Anton Parsmann, Teede inseneride instituudi — kõik neli esimese järgu diplomiga. Elsa Tofer, kõrgemad Inglise keele kursused.

Sõjaväes.

Kevadel astusid sõjateenistusse järgmised kursuse ära kuulnud arstiteadlased Tartust:

EÜS:i liikmed: R. Kleitsmann — Linnade-Liitu, H. Jürgenson — sõjav., Th. Jürgenson — mereväkke, J. Järv — sõjav.; J. Haho — sõjav., H. Multer — merev.; R. Toomingas (Ühendus) — P. R., H. Madisson (Ühendus) — Linnade-Liitu, E. Laas (Ugalensis) — Põhja-Abisse, M. Josep — sõjav., J. Renter — sõjav., Koch — sõjav., J. Sikk — (?)

EÜS:i liigetest kutsuti sõjateenistusse sügisel: V. Simtmann, rer. nat., A. Tammik, theol., mõlemad määrati tagavara pataljoni Tsaritsõnis; A. Sternfeldt, theol. — tagavara polku päälinnas; J. Kalm, jur. ja A. Reinson, rer. nat. Lipnikute kooli lõpetasid septembris: K. Jungermann, math. ja A. Assor, jur.

Suvel kutsuti sõjateenistusse REÜS:i liige Adolf Horn, rer. merc. ja määrati N.-Novgorodi üliõpilaste pataljoni.

Sõjateenistusele kõlbulikuks tunnistati REÜS:i vil. Arnold Jürgens, cand. rer. merc.

Korp. Sakala liigetest kutsuti suvel sõjateenistusse Arnold Jaks, jur., Jakob Sommer, jur. ja Aleksander Tamman, chem. — kõik Odessa sõjakooli. Sõjaväljale abiarstidena teenistusse läinud on veel järgmised korp. Sakala liikmed: Richard Öunapuu, Valter Arbet, August Laos ja Artur Tamm. Tsaritsõni sõjateenistusse sõitis 8. okt. Jüri Sassian, jur.

Korp. Ugala liikmed Jaan Kehrberg, med., Gatshina sõjaväe lendurite kooli noorem arst 1915 a. pääle; Karl Keerberg, theol, 15 sept. Peterhofi 3. lipnikute kooli lõpetanud ja esialgu Kaasani sõjaväe ringkonda määratud; Johannes Kalep, theol., mai kuul s. a. sõjateenistusse lautsatud.

Korp. Rotalia liigetest on sügisel sõjaväkke astunud: Martin Jung — Vladimiri sõjakooli; Karl Vöhrman — N.-Novgorodi; Arved Rikmann — N.-Novgorodi; Johannes Masik — gardemariini kooli; Paul Vassil — sinnasamasse. Pauli sõjakooli lõpetasid 1. okt. sama org-ni liikmed Fr. Tomingas ja R. Reimann.

E. Ü. S. Ühenduse liigetest võeti suvel sõjateenistusse Anton Simmo, jur., saadeti Odessa sõjakooli, ja sügisel Aug. Reben, rer. nat., pääle ülikooli lõpetamise.

Sõjateenistusse võeti pikenduse lõppemise järele Jaan Rosenthal, med., (enne EÜS).

Sõjaväe kooli on astunud järgmised E. Ü. S. Põhjala liikmed: Ernst Nurm, phil., lipnikute kooli; Philipp Kaljut, oec., mereväe õhusõidu kooli; Voldemar Palitser, oec., Vladimiri sõjakooli (kaks viimast ühtlasi ka P. P. E. Ü. S. Ilmarise liikmed.)

Sõjaväe kooli lõpetasid: Arnold Susi, phil., lipnikute kooli; Richard Evel, math., Pauli sõjakooli.

Korp. „Fraternitas Estica“ sõjaväljal viibivate liigete nimekiri.

1. Allik, Johannes, med. — Punases Ristis.
2. Tikman, Jaan, med. — Asearst.
3. Kaljo, Leonhard, agr. — Taschkendi sõjaväe koolis.
4. Lellep, Konstantin, med. — Polgu arst.
5. Lipp, Uno, jur. — Pavlovi sõjaväe koolis.
6. Perker, Hans, med. — Asearst.
7. Pill, Johann, theol. — Ametnik Maaliidus.
8. Raup, Elmar, math. — Taschkendi sõjaväe koolis.
9. Saebelmann, Harry, theol., Odessa sõjaväe koolis.

10. Soans, Theodor, med. — Asearst.
11. Sööt, Konstantin, med. — Asearst.
12. Ustav, Paul. med. — Linnadeliidus.
13. Vahter, Richard, med. — Asearst.
14. Soon, Friedrich, agr. — Vladimiri sõjaväe koolis.

Cand. theol. et hist. Olaf Sild

valiti Tartu ülikooli nõukogu koosolekul Eesti keele tegeliku usuteaduse dotsendiks.

O. Sild on sündinud 21. det. 1879 Rõngu kihelkonnas mõisarentniku pojana. Pääle algkooli käis Tartu gümnaasiumis 1891—1899, Tartu ülikooli astunud, õppis ta 1899 kuni maini 1904 usuteadust selle kõrval 1900 kuni detsembrini 1904 ka ajalugu, mõlemad osakonnad kandidaadina lõpetades. 1904 sai usuteaduslise töö eest kuldauraha ülikooli poolt.

Pääle prooviaasta Palamusel ja Võrus oli abiõpetaja Võrus ja Peetrilinnas, siis õpetaja Teshkovas ja Jamburis. Viimsed aastad on O. Sild Valgas kooliõpetajana tegev olnud.

Õiendus.

J. Kompuse artiklis „Rütmi osa kasvatuses elule ja taidele“, on järgmised eksitavad vead läbi libisenud:

Ü. L. nr. 2.

lhk.	trükitud	peab olema
36, 18 rida ülevalt :	magav	magava
37, 2 " alt :	Gresollius	Cresollius
43, 17 " ülevalt :	„puhas-füüsilist“	asemel tuleb lugeda :
„puhas-füüsilist kuid puhast füüsilist“	rõõmu jne.	

Pääle selle tuleb igal pool sõna „kestuse“ asemel lugeda „vältus.“

Ü. L. nr. 3/4.

lhk.	trükitud	peab olema
75, 5 rida alt :	aga	aja
77, 16 „ ülevalt :	elusta	ehita
" " " "	laulusid	lauseid
79, 13 " alt :	laul	luule
82, 15 „ ülevalt :	läike	laike
83, 16 " "	kogu	nagu

Vastutav toimetaja ja väljaandja mag. U. Grunthal.

Tegev toimetus: J. Vilms, R. Kangro-Pool, A. Luha.

Дозволено военною цензурою — Юрьевъ, 19 ноября 1916 г.

Üliõpilaste Cehi

ilmub 8 korda õpiaastas, 4 numbril semestris.

— Tellimishind —

aastas ühes postikuludega 1.75 kop., üliõpilastele 1.25 kop., üksiknumber 25 kop.

Address: Tartu (Юрьев, Лифл.)
Noor-Eesti.

Toimetuse kõnetunnid:

iga teisipäev ja reede kella 12—1
Noor-Eesti ruumides — Tartus,
Rüüfli uul. 4.